

La crisis financera i el crac de l'economia Espanyola: Una oportunitat de futur

Les dades de l'economia espanyola continuen essent extremadament dolents, no només per l'alta taxa d'atur, també la resta d'indicadors de l'activitat i dinamisme empresarial mostren valors no recordats en molts anys; les dades evidencien la debilitat d'un model de creixement basat en l'endeutament exterior i els tipus d'interès que fomentaven el consum. A ningú hauria de sorprendre aquestes males dades ja que abans d'esclatar la crisi diversos informes alertaven dels riscos del model espanyol per les seves deficiències estructurals, i fonamentar la seva competitivitat en el cost, en comptes de productes d'alt valor que integressin sistemàticament els avenços científics, les capacitats tecnològiques i les potencialitats del disseny.

Entre aquests informes destaquen el d'Adecco que indicava que el salari mitjà de la Unió es situava en 32 mil euros, 10.000€ per sobre dels espanyols, una distància que no es va reduir en les èpoques de creixement econòmic i generació d'ocupació, ja que entre el 2002 i 2006 només va créixer un 1,3%, mentre que en el d'Unió ho va fer un 3,9%; Un reduït increment igual que el del poder adquisitiu que va pujar únicament un 0,4%. Salaries menors que també afectaven als titulats universitaris, ja que com va explicà l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació (ANECA), després de 5 anys d'inserció en el mercat laboral cobraven 1.414 €, un import molt per sota dels 4.000€ de la mitjana Alemanya, igual que la taxa d'ocupació que també era 2,2 punts percentuals menys a la mitjana de la UE-27. També l'European Competitiveness Report que el 2007, a les portes de l'inici de la crisi actual, explicava que la productivitat per treballador a l'Estat espanyol només havia augmentat un 0,8% el 2006, un increment llunyà al de la mitjana de la unió que va situar en el 1,5%.

Les causes residien en que Espanya es situava per sota de la mitjana europea, entre d'altres, en despesa en R + D, en nombre de llicenciats en carreres científiques i tècniques, en inversions de capital risc, en exportacions de productes d'alta tecnologia, o en inversió en TIC.

Però tot i aquestes dades, que alertaven de la debilitat i del inadequat del model econòmic, l'economia espanyola funcionava a un alt ritme gràcies al consum intern animat pels tipus d'interès reals (tipus interès financer - inflació) que eren negatius i les facilitats d'accés al crèdit mercès als fluxos provinents de l'estalvi exterior, per això es menyspreaven les alertes i les veus que reclamaven els ajustos requerits per avançar en l'economia del coneixement i la potenciació de la indústria.

La circulació dels diners, gràcies al crèdit, el qual creixia sistemàticament, comporta una diferència entre diner real i virtual insostenible, generava unes dinàmiques econòmiques clarament desequilibrades ja que en el moment que el flux monetari internacional es frenava, o disminuïa la seva disponibilitat, les restriccions del crèdit a Espanya es farien presents i el consum deixaria de ser motor de creixement, iniciant-se una sistemàtica i contínua disminució del creixement econòmic, ja que el nivell de competitivitat de la nostra economia dificultava l'accés als mercats externs, una dificultat que creixeria enormement si, nivell global, la demanda es frenava i disminuïa

Un elevat consum fruit del crèdit familiar que va portar que el juny de 2006, un any abans del inici de la crisi financera mundial, que el governador del Banc d'Espanya, Jaime Caruana, advertís que el creixement de la despesa de les famílies *"no podrà recolzar-se per molt temps en un creixement del deute a taxes actuals (tipus d'interès) les quals pujarien en els propers anys"*, alertant a la vegada que, a mitjà termini, l'elevat endeutament i la pèrdua de competitivitat que s'evidenciava podien afectar *"a la sostenibilitat del creixement"*, i que la manca de polítiques serioses per afrontar els canvis requerits del nostre model econòmic ens feia més vulnerables davant les pertorbacions futures.

Amb aquests antecedents afrontarem la greu crisi financera mundial que s'evidencià amb extremada duresa el gener de 2008, si bé els seus orígens es remunten al 2006 amb el col·lapse immobiliària americana, que va obligar a que a l'agost 2007 els Bancs Centrals a intervenir per proporcionar liquiditat als mercats, sense evitar l'esclat de la crisi de les hipoteques subprime. El tercer quadrimestre de 2007 és especialment convuls, la crisi borsària de principis de 2008 és preludi d'un any especialment complex que culmina el setembre de 2008 amb la declaració de fallida de Lehman Brothers, el quart banc d'inversió dels Estats Units amb 158 anys d'activitat que gestionava 46.000 milions de dòlars en hipoteques (uns 45 bilions de pessetes). Els problemes s'acumulen portant el sistema financer mundial a l'octubre de 2008 a les portes del col·lapse, una greu situació salvada gràcies a la decidida intervenció dels governs de la majoria dels països els quals garanteixen els dipòsits bancaris o van al rescat dels bancs, en alguns casos nacionalitzacions de facto com en el cas d'Islàndia per evitar la fallida de l'Estat

Les hipoteques subprime i els impagats associats que des de USA es van repartir a tot el món a través dels mercats financers, són l'origen de la crisi a causa de l'elevat nombre d'aquests. Els crèdits subprime són una modalitat de crèdit, (bàsicament hipoteques) del mercat financer dels Estats Units caracteritzat per

nivell de risc d'impagament superior a la mitjana de la resta d'hipoteques o crèdits. En aquest tipus d'operacions el tipus d'interès és superior, entre 1,3 i 7%, a la mitjana dels tipus d'interès dels crèdits prime, atorgats als clients solvents. L'assignació de primera o subprime es fa d'acord amb sistema d'avaluació per punts (situació de solvència) que considera la història del client, pel que fa a morositat i impagaments, [si se superen els 850 punts s'obtenen crèdits prime a un tipus d'interès baix, els que obtenen entre 650 i 850 punts es consideren solvents i els tipus d'interès són els de la mitjana nacional, si la puntuació és inferior a 650 es consideren d'alt risc, i se'ls aplica el qualificatiu de subprime, amb tipus d'interès per sobre de la mitjana i importants comissions bancàries].

Els crèdits subprime van assolir el 2007 el 12,5% del mercat hipotecari dels Estats Units, un 78,57% més que en 2002, els baixos tipus d'interès sorgits després d'un període de reducció originen el creixement de les subprime a la recerca de la rendibilitat, emparats en el convenciment que la revaloració immobiliària corregia el risc de les subprime. Aquests crèdits eren negociats i cedits a un interès menor la qual cosa permetia a l'entitat financera que el cedeix cobrar el crèdit ràpidament, i les empreses o entitat que l'adquireix obtenir una expectativa de benefici per la diferència entre el pagat a l'entitat financera que el cedeix, i el que efectivament tenen dret a cobrar del deutor. Mitjançant aquest procés de cessió, que permetia seguir emetent subprime als bancs americans en no arribar a la cota màxima permesa per llei, es van confeccionar 'paquets de crèdits' prime i subprime que van ser repartits pel món intoxicant el sistema financer mundial.

La crisi financera mundial, i conseqüentment les restriccions creditícia, comporten d'enduriment de la concessió dels crèdits, els bancs han de retenir els diners 'per aconseguir la liquiditat' que els permet tornar els crèdits als seus venciments, el diner no flueix a les empreses ni als consumidors, les empreses no poden produir, els ciutadans disminueixen el seu consum, la necessitat de recursos humans disminueix, l'atur comença a escalar posicions. Certament a Espanya la crisi financera mundial ha evidenciat amb força els problemes del model econòmic, i a la crisi financera es sumen dues crisis més: la de productivitat / competitivitat, i la de la construcció.

Tres crisis en una que obliguen a una llarga travessia del desert que s'obre davant els ciutadans espanyols, els quals, encapçalats pel seu govern, no van percebre, o no van voler assumir, la complexitat de la crisi fins que aquesta es va fer més que evident com ho certifica que Espanya lideri el percentatge d'aturats i tanqui el de productivitat, o ser dels primers en el rànquing la baixa

formació del capital humà o en l'endeutament exterior. Uns fets que obliguen a afrontar les reformes estructurals requerides, i fer-ho sense més demores ara que, afortunadament, alguns indicadors evidencien que per als països avançats la foscor comença a esvair-se i la llum de la post crisi es comenci a albirar.

Sense cap dubte l'efecte més pervers de la crisi és l'atur, un atur que afecta a una gran part de la població, i dificulta les accions per sortir amb força de la crisi. Per aquest motiu cal, no només assegurar les prestacions socials bàsiques, també cal dotar les persones sense ocupació dels coneixements i actituds que permetin la seva reinserció en el nou mercat laboral post crisi. Essent necessari potenciar el capital humà s'hauria de posar en marxa un Pla nacional de formació per l'ocupabilitat que arribi anualment a no menys del 70% de la població en atur, tot centrant la formació en 3 línies en funció dels coneixements previs i preferències i una transversal comú, la primera és l'associada a les eines tecnològiques en especial les ofimàtiques, la segona centrada en la utilització de maquinaria instrumental i d'oficis, i la tercera en mercats i idiomes. Quant a la línia transversal hauria de centrar-se en incrementar la capacitat d'anàlisi i aprenentatge en base al foment de la lectura i l'observació. Un pla ambicions i possible combinant adequadament les potencialitats dels ensenyaments no presencial i les infraestructures dels centres de formació existent, tot assumint que les coses han canviat i que no es podent infrautilitzar les infraestructures ni les capacitats dels recursos humans en situació atur. És ara quant més que mai una aposta decidida per la formació, en especial dels aturats, pot permetre sortir enfortits de la crisi, mantenir l'autoestima, disminuir el risc de confrontació, i agilitzar la recuperació. Fer-ho o no depèn solament de voluntat política, del convenciment de d'importància del capital humà, i d'entendre que en situacions com l'actual el continuisme no porta enlloc. Aprofitar el temps d'atur per millorar és dons el repte indefugible, com indefugible és l'exigència de que la formació sigui possible.

Si la formació es clau per garantir la disponibilitat del recurs humà qualificat, també es requerit que tots i cadascun assumeixi un paper proactiu; a la pregunta que hem de fer per sortir de la crisi, es moment de pensar en el president Kennedy quant va dir "*.. pensa en que pots fer per Amèrica..*", es a dir tots podent fer quelcom, uns mes que altres, però tots: els ciutadans, les administracions i les empreses.

Els ciutadans, després d'avaluar la seva situació professional i econòmica a nivell personal i de la seva unitat familiar, cal que ajustin les seves despeses als ingressos disponibles i potencialitats, sense canviar les conductes per criteris no objectius, efectuar un acurat pla de despeses-ingressos a 3 anys vista es una

bona forma d'enfocar el futur tot assumint compromís, capacitant-se per aquest futur, i desplegar de forma reegida el seu compromís com a ciutadà, i com a membre de la societat civil.

Quant a les administracions, buscant complicitats i assumint el requerit lideratge, cal que desenvolupin plans per possibilitar la formació intensiva dels aturats, que incentivin de forma selectiva certs sectors econòmics, que facilitin la dotació de capital intel·lectual a les empreses, **que possibilitin la potenciació de la indústria i les empreses amb capacitat d'exportació, que ajustin la legislació laboral per evitar l'exclusió dels joves, que incrementin la inversió en R+D+i tot potenciant la conversió del avenç científic en PIB, que re formulin les normatives i legislacions quant a formació d'empreses, i que afrontin el dèficit energètic eliminant la petrodependència i minimitzant la dependència exterior.**

Finament les empreses cal que, assumint la incertesa, redefineixin e incrementin els processos d'innovació, ajustin les capacitats productives, potenciïn la capitat dels recursos humans tot evitant la pèrdua del 'saber'. Cal també que enduguin polítiques de cooperació transversal i vertical per poder competir a nivell global tot dotant-se de capacitat exportadora, i estar permanentment amatent als mercats i a les noves oportunitats les quals sorgeixen amb força en períodes de canvi.

Certament moltes són les coses pendents per aquest motiu si be és cert que molts son els problemes, no és menys cert que moltes són les actuacions possibles, conseqüentment no hi ha motiu per la desesperança, es hora de treballar convenzut que si volem podem ja que moltes son les coses que podem fer i la majoria estan pendents.

Antoni Garrell i Guiu

1 de desembre de 2009.